

Ana DUMITRAN, HEGEDŰS Enikő, Vasile RUS, *Fecioarele înlăcrimate ale Transilvaniei. Preliminarii la o istorie ilustrată a toleranței religioase*, Alba Iulia, Editura Altip, 2011, 422 p.

Volumul de aleasă ținută grafică și cum conținut care impresionează poporul credincios, icoanele reproduse pe hârtie cerată, demonstrând o deosebită realizare tehnică, se datorează unor cercetători de mare profunzime, de o acribie care se impune de această dată. Fiecare dintre autori are în urmă mai multe cărți publicate, care toate demonstrează că avem de-a face cu specialiști de primă mână.

După două scurte prezentări ale volumului datorate Înalț Prea Sfințitului ANDREI, mitropolitul Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, intitulată *Maica milostivirii lăcrimează pentru noi* respectiv Înalț Prea Sfințitului Irineu, arhiepiscop ortodox de Alba Iulia cu al său *Cuvânt înainte* despre rosturile Maicii Domnului în opera de mântuire, vine studiul extrem de laborios, întocmit de un specialist de o viață cu rol de prefață: *Plângerea Mariei în literatura românească veche* (p.11-24) de prof. univ. dr. Alin Mihai Gherman. Autorul dezbate, în amănunt cum îi este obiceiul, acest subiect prezentându-ne, întâi, în general, sărăcia prezenței feminine în ceea ce privește cartea și, în general, viața socială. În schimb, viața creștină cunoaște două momente de vârf în care prezența Maicii Domnului este esențială: *Nașterea Maicii Domnului* și apoi *moartea și învierea lui Iisus Hristos*, al căror dramatism a îmbogățit cu opere artistice domeniul picturii, muzicii și literaturii. Acest dramatism este prezentat de Sf. Apostol și Evanghelist Ioan simplu: „*Stăteau înaintea crucii lui Iisus Mama Sa și sora Mamei Sale, Maria lui Cleopa și Maria Magdalena.*” Autorul prezintă apoi atitudinile complet diferite ale Apusului și Răsăritului, primul ca o co-mântuitoare a umanității prin Sf. Ambrozie, Ricardo de San Vitore, Alanus de Insulis, Roschinus, iar Răsăritul aducând o imagine mult mai dramatică și emoțională (de durere, ca mamă), prin Origen, prin evanghelia apocrifă *Acta Pilati II*, Sf. Efreem Sirul, Iacob din Sarug, Roman Melodul (490-560), Spiridon Lambros, Sf. Gheorghe din Nicomedia, Simion Metafrastul. Tema „*Plângerii Maicii Domnului*” este prezentă de la autori anonimi până la poeți de mare talent. *Plancus* (– lovire cu zgomot, pocnire, bocet din limba latină) este un gen literar, dramatic și muzical răspândit cu generozitate în Evul Mediu, compus în limba latină sau în limbile naționale din secolul al IX-lea, *plângerea* de factură dramatică a Fecioarei, cântece interpretate cu predilecție de trubaduri. Aceste plângeri se întâlnesc și în folclorul românesc, în literatura veche din răsăritul Europei, în poezia cultă (Bogdan Petriceicu Hasdeu, Ion Pilat, Vasile Voiculescu, Ana Blandiana, Ion Brad, Ion Alexandru). Continuatoare a unei lungi evoluții istorice, *Plângerea Maicii Domnului* a ajuns la sfârșitul Evului Mediu să dezvolte direcții și genuri literare ca și cazaniile. Prima referire o găsim în spațiul românesc din prima jumătate a secolului al XVII-lea. *Plângerea Fecioarei* se întâlnește în literatura română în două variante, tipărite în jurul anilor 1642-1643 sub formă de cazanii. De data aceasta autorul limitează investigația doar la tipărituri, urmând ca ulterior să examineze manuscrisele. Prima carte este *Carte românească de învățătură* sau *Cazania lui Varlaam*, Iași, 1643. De aceea autorul citează toate textele care pot ilustra subiectul în discuție. Textele abundă și la analiza cărții a doua care este *Evanghelia învățătoare* sau *Cazania de la Govora* tipărită la 1642, unde autorul citează și transcrie toate textele referitoare la plângerea Fecioarei.

Următorul capitol este *Preliminarii la o istorie a icoanelor vărsătoare de lacrimi din spațiul românesc*. Totul a început de la icoana făcătoare de minuni de la Nicula. Fenomenul lăcrimării icoanelor din Transilvania a determinat noi raporturi umane și interconfesionale, iar investigarea patrimoniului bisericilor românești și maghiare, ortodoxe, unite și romano-catolice, precum și a fondurilor documentare edite și inedite, rămase de la iezuiți a determinat apariția unor noi ipoteze, dar și greutăți nebănuite din cauza cantității materialului obținut. Lăcrimarea este una din ipostazele sub care ni se prezintă icoanele făcătoare de minuni și așa apar menționate documentar, pentru prima oară, la 1671 de cronicarul Ion Neculce, după cea de la 1655 de la Mănăstirea Neamț, consemnarea lui Neculce fiind reprodusă, ca și întâmplarea din 1738. Programul de calvinizare nu admitea niciun fel de cult adus icoanelor ceea ce a stârnit totuși admirația iezuitului Andreas Freyberger pentru românii care au păstrat posturile, venerarea crucii și a icoanelor, cinstirea sfinților și a Fecioarei în ciuda propagandei calvine. Înstăpânirea habsburgilor în Transilvania a adus la răspândirea unui gen literar mult gustat în epocă, repertoriile de imagini făcătoare de minuni ale Fecioarei Maria, „*o epocă* – constatată pe bună dreptate autorii – în care miracolele încep să se succedă cu repeziciune și cu un singur scop: creșterea

numărului celor convertiți”, deci restaurarea catolicismului va merge direct proporțional cu numărul miracolelor. La 1696 icoana Maicii Domnului a bisericii din Pócs plânge, fapt pentru care împăratul Leopold I dispune aducerea ei la Viena, iar în locul ei un iezuit pictează o copie care va fi dusă înapoi la Pócs, dar care și ea va plânge în 1715. Se afirmă de către autori că ea devine obiectul unor renumite pelerinaje ale greco-catolicilor din imperiu. Explicația se poate afla, gândindu-ne că obiect al venerației icoana era doar în mediul românesc ortodox. Pentru celelalte etnii sau confesiuni icoana era demnă doar de respect. Deci, în acea vreme, sfârșitul secolului al XVII-lea, miracolele încep să se succedă tot mai intens. Scopul era unul singur: creșterea numărului celor convertiți. Sau mai exact, s-a înțeles de către micul grup de misionari veniți în Transilvania, sub scutul armatelor austriece, fără vreun miracol eficiența de restaurare a catolicismului.

Autorul sau autorii tratează cu multă competență bibliografia referitoare la icoana miraculoasă de la Nicula în care evidențiază singurul „document istoric”, *Historia Thaumaturgae Virginis Claudipolitanae*, editat în tipografia colegiului iezuit din Cluj, la 1736, reeditat în 1737, tot acolo. Așa aflăm că donatorul icoanei Fecioarei Maria care va vărsa primele lacrimi în data de 5 Februarie 1699 a fost Popa Mihail, preotul din Nicula. Tot de la el se știe că icoana a fost pictată de Luca din Iclod în 1681. Preotul mai afirmă că a fost plătită de nobilul Ioan Cușsa. Ceea ce este interesant – cum remarcă autoarea – maghiarii credeau că Fecioara Maria este Regina Patrona Hungariae, adică a plâns ca să fie mai repede cinstită de maghiari. După o asemenea afirmație, te aștepti să afli și de ce a făcut asta într-o biserică românească? Această icoană a fost dusă și pusă în biserica iezuiților din Cluj (cu ajutorul soldaților, bineînțeles, de frica românilor). Și istoricii români au fost interesați de icoana miraculoasă de la Nicula – dusă la Viena și înapoi la Cluj – precum Samuil Micu, Gheorghe Șincai, preotul George Mânzat, Onisifor Ghibu, Ștefan Meteș, Victor Bojor, Ioan Chindriș și mulți alții, gândindu-ne și la numeroasele gravuri.

Următorul capitol este un *Repertoriu parțial al replicilor icoanei miraculoase de la Nicula/Cluj*, autorul oprindu-se la a) gravură și b) pictură pe județe. Iar ca o completare fericită a cărții este apariția traducerii din limba latină – efectuată de unul dintre cei mai buni traducători din România, Vasile Rus – a lucrării de bază despre icoana care plânge a Fecioarei Maria de la Nicula/Cluj, *Historia Thaumaturgae Virginis Claudipolitane*, din 1736.

Înainte de asta, Vasile Rus face o scurtă, dar pertinentă incursiune în istoria renumitului Ordin Iezuit prezent în Transilvania, cu o orientare pentru exercițiile spirituale (concepute și perfecționate de Ignățiu de Loyola), cu scopul stabilirii unirii cu Dumnezeu, unire care nu se limitează la rugăciune sau la mănăstire sau voturile monahale, ci este trăită în toate timpurile de activitate umană, cu condiția bunei alegeri prealabile. Practic două au fost și sunt datoriile iezuiților: slujirea față de papă și educația. Toate realizările lor pe plan bisericesc și social plecând de la principiul lor: *Ad maiorem Dei gloriam – Spre o mai mare glorie a lui Dumnezeu*. Cele două cărți la care autorul Vasile Rus se oprește sunt aceasta primă variantă: *Historia Thaumaturgae Virginis Claudipolitanae*, apărută sub îndrumarea profesorului Antonius Grueber,...Tipografia Academiei iezuite, Cluj, 1736, iar a doua este variantă din 1737. Prin urmare traducerea lucrării *Historia Thaumaturgae Virginis Cladiopolitane – Istoria Fecioarei clujene făcătoare de minuni*, compusă din trei părți se oprește la partea I despre *Prolegomenele Istoriei despre Fecioară*, cu capitolul I intitulat *Despre cultul Sfințelor Icoane în învățătura adevăratei Biserici a lui Christos*; capitolul II se oprește la *Slava miracolelor proprie Bisericii Romane a lui Christos*; capitolul III este *Despre cultul Fecioarei răspândit în lumea creștină*; capitolul IV despre *Cultul Efigiei Fecioarei miraculoase la unguri*; capitolul V se oprește la *Ce este permis să prevestim sau să afirmăm pe seama icoanelor lăcrămătoare din Ungaria ale Maicii lui Dumnezeu*. Partea a II-a tratează în capitolul I, *Despre timpul lacrimilor și despre figura icoanei Fecioarei*; capitolul II prezintă *Transferarea icoanei la castelul de la Sânbenedic și despre readucerea ei la Nicula*; capitolul III are ca subiect *Înscrisurile autentice trimise Arhiepiscopului*; capitolul IV arată că, *Cardinalul Kollonics, Arhiepiscopul de Strigoni, acordă Părinților Societății lui ISUS Icoana lăcrămătoare*; capitolul V dezvoltă subiectul *Despre cultul și sentimentele nutrite față de miraculoasa Icoană*; capitolul VI este despre *Darurile oferite pentru împodobirea Icoanei*; capitolul VII arată *Diferitele moduri de venerare a acestei Icoane*. Partea a III-a a Istoriei despre Fecioara făcătoare de minuni de la Cluj începe cu o prefată intitulată *Beneficiile obținute din Ceruri prin invocarea*

Fecioarei vărsătoare de lacrimi; Invocarea ajutorului Fecioarei; Binefacerea I; Explicație; Binefacerea II; Explicație; până la Binefacerea L.

Cartea mai are în componența ei și 4 anexe în limba latină traduse de același bun specialist Vasile Rus care conțin *Ancheta referitoare la lăcrimarea icoanei de la Nicula, realizată de iezuiții Sigismund Vizkeleti și Ladislau Bárány în luna Martie 1699* (anexa I); *Indulgența plenară pentru pelerinii de la Nicula, 12 Iulie 1767* (anexa II); *Ancheta referitoare la lăcrimarea icoanei de la Ilișua, Ianuarie-Iulie 1730* (anexa III); Documente referitoare la plângerea icoanei de la Vidrasău, Aprilie-Mai 1780 (anexa IV), cu traducerea a 7 documente.

Rezumatel în limba maghiară și limba engleză încheie această valoroasă lucrare științifică de o importanță vitală în istoriografia românească și de o eleganță deosebită.

Pr. Gh. Naghi

Verena WINIWARTER, Martin KNOLL, *Umweltgeschichte*, Verlag Böhlau Köln-Weimar-Wien 2007, UTB-Reihe Nr. 2521, 368 p.

Mai ales în ultimele decenii, preocupările legate de istoria mediului înconjurător, incluzând atât evoluția generală a stării climatice, cât și urmărirea evenimentelor mai deosebite, au constituit un punct de interes pentru numeroși cercetători. Mai mult, cum dorește să sugereze și volumul de față, istoria mediului ca disciplină a științei istorice a început să câștige teren în curiculele universitare, atrăgând prin caracterul său interesant, actual și inedit numeroși studenți de la toate nivelurile de studiu.

Este un lucru evident că evoluțiile mediului înconjurător au avut și au un impact deosebit asupra vieții umane, asupra dezvoltării unei societăți. Iar pentru a sublinia acest lucru nici nu trebuie mers foarte departe, ilustrând evoluția unor așezări umane îndepărtate, care a depins într-o mare măsură de integrarea omului în mediul său ori de managementul resurselor acestuia. Istoria continentului european ne poate oferi suficiente argumente și elemente pentru ca studiul evoluției mediului înconjurător să devină un tărâm deosebit de important. Dacă acest lucru și-a arătat importanța în vremurile trecute, când o recoltă proastă putea ruina o economie și un șir de recolte proaste puteau compromite existența unui stat sau relațiile dintre state, iată că problematica mediului devine iarăși foarte actuală impunând și studierea factorilor și legităților care pot fi surprinse de-a lungul istoriei.

Cei doi autori, care și-au făcut deja un nume prin numeroase publicații în acest domeniu, încearcă să puncteze în această carte coordonatele principale ale *Istoriei mediului înconjurător*, tratată ca disciplină de studiu. Important pentru lucrarea de față și demersul pe care îl reprezintă este și faptul că Verena Winiwarter a fost desemnată „Omul de știință a anului 2013 în Austria” – o distincție importantă care se acordă de două decenii. Cartea este structurată sistematic într-o formă corespunzătoare unui curs universitar, având capitolele introductiv-teoretice și aplicative necesare și încercând să facă o prezentare a acestei științe, accesibilă pentru orice cititor. Privind sintetic, este vorba despre o carte de vizită, prin care ni se prezintă istoria mediului înconjurător, arătând ceea ce poate oferi pentru întregirea viziunii istorice de ansamblu, dar și pentru a completa cele necesare înțelegerii prezentului și pronosticării unor evoluții viitoare.

Scurta introducere ne oferă, pe lângă ilustrarea începuturilor preocupărilor istorice legate de studiul mediului înconjurător, și o serie de definiții ale acestei discipline, acceptate astăzi în mediile științifice, de la „interacțiunile dintre oameni și restul naturii în trecut” și până la „reconstrucția condițiilor de mediu în trecut și reconstrucția percepției acestora și interpretarea de către oamenii care au trăit atunci” (p. 14). Apoi, ilustrarea preocupărilor prezente în domeniul istoriei canalizează discursul asupra importanței evoluției mediului înconjurător în decursul timpului, circumscrind și limitele, obiectul ori importanța disciplinei în cadrul istoriei în general. Una dintre concluziile importante care se desprind de aici este și necesitatea existenței unui cadru pluridisciplinar, fără acest tip de abordare nefiind posibilă studiarea pertinentă a obiectivelor prezentate în definițiile de mai sus. Privitor la evoluția istoriei mediului ca disciplină, un moment deosebit de important l-a constituit „revoluția istoriei sociale” a anilor '60, când asemenea abordări s-au cristalizat, impunându-se ca discipline de sine stătătoare.